

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. v. Andel, Solo; Dr R. E. v. Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogen-dijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Dr D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. v. Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswert; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollen-hoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, Den Haag; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, Den Haag.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Geloof en Openbaring, III. — Uit de Schrift: God heeft Zijn Kind Jezus verheerlijkt. (Hand. 3:13). — Kerkelijk leven: Herinneringen aan Cocceus? Rechtspersoonlijkheid der kerken. Nogmaals gereformeerde prediking en heilsgeschiedenis. Lastrumtentoonstelling van F. Q. I. Het rapport der Chr. Geref. Kerk inzake het antwoord aan de Synode der Geref. Kerken, IV. De zelfstandigheid der plaatselijke kerk, I. — Even parkeerders: Het geloof der kleinen! — Pop. wetensch. schetsen: Over „isolement“ en nog wat, I. — Gedicht: Aardbeving. — Literatuur en kunst: Een trilogie voltooid. — Brief uit Amerika: Algemeene Synodes. — Uit de buitenl. kerken: De Synode in Amerika wederom in zitting, II. — Stemmen uit onze kerken. — Perschoouw. — Boekbespreking. — Kerk-nieuws.

HOOFDARTIKEL

Geloof en Openbaring.

Dr G. J. Heering. Geloof en Openbaring.
I en II. (Van Loghum Slaterus, Arnhem.
1935 en 1937.)

III.

Wij eindigden ons vorig artikel met de opmerking, dat, al mag Prof. Heering dan zeer rechts staan in het Modernisme, hij dan toch modern is en blijft. We willen nu eerst een korte toelichting geven van hetgeen wij onder het Modernisme verstaan. Het is de aanduiding voor een bepaalde richting en theologie, die in Nederland ongeveer in het midden van de vorige eeuw haar invloed deed gelden. Aan haar zijn bij haar opkomst de namen verbonden van de hoogleeraren Scholten en Kuenen te Leiden en Opzoomer te Utrecht. Het is eigenlijk een richting, die zich vrij wilde maken van alle uitwendig gezag, dat Schrift, kerk en traditie uitoefenden. Men wilde zich aansluiten bij den geest van den nieuweren tijd en de daarmee overeenkomstige wetenschap en die toepassen op den godsdienst. Men wilde bovenal een synthese zoeken tusschen de beide grootmachten, het Evangelie van Christus en de moderne cultuur. Men gevoelde het, „wilde het Christendom niet verzanden tot een buiten-maatschappelijk seculisme en de moderne cultuur vervlakken tot een geesteloze levenstechniek“¹⁾, dat dan die synthese er komen moest. En toen is men aan den opbouw begonnen van stelsels, die die synthese gaven, stelsels, die gedragen werden door diepden eerbied voor de wetenschap en door de beginselen van vrijheid van onderzoek en persoonlijkheid, die men als de grondgedachten van het Protestantisme waardeerde. Natuurlijk dacht men niet gelijk. Er ontstond bijv. een intellectualistisch-monistisch-deterministisch-optimistisch stelsel van Scholten en een meer ethisch-dualistisch van Hoekstra, maar bij alle verschil opereerde men toch van uit dezelfde stellingen en met dezelfde grondgedachten.

Gewild heeft men toen gearbeid. Maar ondanks al dien arbeid werd het een jammerlijke mislukking. Had men gehoopt, de onmisbare levenswaarden van religie en Christendom voor den modernen mensch, die door zoovele machten van dat Christendom en van alle religie werd weggetrokken, te kunnen behouden, — voor velen werd de moderne theologie een overgang naar het nihilisme. Allard Pierson verklaarde: „In Godsnaam, hoe bij de scheiding onze harten bloeden, laat ze uit elkander gaan, laat ze niet meer wonen onder dezelfde tenten — de oude kerk met haar geloofsbelijdenis aan de ene zijde en aan de andere de nieuwe maatschappelijke samenleving met haar katholiciteit van menschenliefde, van aspiratie naar het ideaal van menschenlijken vooruitgang.“²⁾

Maar ook zij, die hier niet mee meegingen, ken-

den hun tijden van groote moedeloosheid. Het werd naar het tekenend woord van Roessingh de tijd van de „Teleurstelling“. Hoor de klacht van Rauwenhoff: „Die gedachte (dat wij slechts weghereiders zijn) zou ons kunnen verzoenen met veel, dat nu ontrist en smart. Aan de toekomst het antwoord op al die vragen. Voor ons, bij de trouwe volharding in onze taak, bij het zoeken naar meer licht, bij ons geloof en onze hoop, het groote woord van Luther: wij kunnen niet anders.“³⁾

Die teleurstelling heeft er toe geleid, dat men in den modernen kring begon te beseffen, dat men te veel had opgeruimd, dat men te weinig waardeering had gehad voor centrale Christelijke waarden en men ging pogen nieuwe wegen in te slaan. De menschen, die dat wilden, werden aanvankelijk aangeduid met den naam „malcontenten“, maar deze naam hield geen stand, de naam rechtsmodern kwam op. En dat rechts-modernisme verkreeg een geniaal woordvoerder in den persoon van den jonggestorven Leidschen hoogleeraar K. H. Roessingh. Helaas, op jeugdigen leeftijd overleed deze reeds en algemeen was de gedachte, dat met hem het Rechts-modernisme wel zijn bloei gehad zou hebben.

Niets echter bleek minder waar dan dat. Het rechts-modernisme hield stand en verkreeg steeds meer invloed, ja, het verkreeg zelfs zooveel invloed in Nederland, dat kennelijk in reactie op het op den voorgrond treden van het door Roessinghs leerlingen verder gedragen „Rechts-Modernisme“, de werkgroep van linksche Moderne Theologen is opgericht, de werkgroep van hen, die, al zijn ze meer godsdienstig georiënteerd dan hun moderne vaders, in hoofdzaak aan de oude concepties trouw blijven. Ja, zelfs niet alleen in Nederland hield het Rechts-Modernisme stand, ook in andere landen verkreeg het vasten grond. „Er bestaat ongeveer dezelfde controverse in het Zwitsersche Vrijzinnig Christendom, waar het linksche Bern (Prof. Martin Werner, een leerling van den aan Hegel georiënteerden Biedermann — ook in ons land zijn vele linksche theologen heel sterk aan Hegel georiënteerd, ik noem Van der Brug en Haentjes, opmerking van mij) — de tegenpool vormt van het rechtsche Zürich (waar Brunner ook onder Vrijzinnigen weerklinkt vindt). Zij is er ook in het Fransche Vrijzinnig Protestantisme, waar een vurig vertegenwoordiger der oude linker garde, Etienne Giran, om zijn blad „L'Esprit et la Vie“ medestrijders tegen de z.i. dreigende „verrecht-sching“ van de echte liberale beweging verzamelt. En juist dezer dagen is in de Modern Churchmen's Union, de groote vrijzinnige groepering in de Church of England, een diepe kloof zichtbaar geworden. Er bleek in den kring der Modern Churchmen een groep te bestaan, die zekere sympathieën koesterde voor de z.g. Anglicaansche bestrevingen. In de negentiende eeuw waren de Modern Churchmen de bestrijders van het orthodoxe Anglicanisme. De „rechtsche“ groep der Modern Churchmen sympathiseerde tot op zekere hoogte met de Anglicaansche accentueering van enkele elementen der kerkelijke traditie, voornamelijk op liturgisch gebied. De leiding der Union, meerendeels tot het, wat wij zouden noemen, oud-moderne „type“ behoorend, maakte een samenwerking met deze „rechtschen“ echter zoo goed als onmogelijk, zoodat het voortbestaan der organisatie zelfs een oogenblik onzeker was geworden.“⁴⁾

We hebben ons dit lange citaat veroorloofd om aan te toonen, dat de tegenstelling in het Modernisme maar niet een Nederlandsch verschijnsel is,

3) Geschiedenis van het Protestantisme, III, pg. 439, aangehaald door Heering, I, pg. 102.

4) Dr H. Faber. Rechts en Links in het Vrijzinnig Christendom, pg. 6, 7.

We zijn er nog lang niet! (VL)

...en blijft op de diepere vraagstukken, die den weg der kennis (Erkenntnistheorie) het zooveel hoofden zooveel zinnen van toepassing. Zelfs in Gereformeerde kringen zijn we het over de vraagstukken, die hierbij in aanmerking komen, nog lang niet eens.

De formeele logica nu uitgezonderd, heerscht er op wijsgeerig, en ook op formeel wijsgeerig gebied, thans een hopeloze spraakverwarring, die op haar beurt weer met de diepste beginselen saamhangt, en die maakt, dat in psychologie, in paedagogiek enz. tal van scholen, elk met een eigen program, aan het woord zijn, en dat het ongezichts nog volstrekt niet uitgemaakt is, welke bezinning, krachtens onze beginselen, bij elk dier geschilpunten is te nemen.

Wel mag met dank geconstateerd, dat hetgeen Dr Kuyper in het tweede deel van zijn Encyclopaedie, Dr Bavinck in het eerste deel zijner Dogmatiek en Dr Woltjer in oratie en Gymnasium program hierover ten beste gaven, alle uitzicht op eenstemmigheid opent, maar toch, verschil op meer dan één punt van aanebelang ontbreekt ook hier niet.

Dr A. KUYPER,
„De Heraut“, No. 1157, 25 Jan. 1900.

maar een internationaal verschijnsel. Reeds dit kan ons doen vermoeden, dat hier dus wel een belangrijke tegenstelling zal te vinden zijn en daar wijst ook het verwijt op, dat men tegen elkander heeft. De linksche Modernen verwijten aan de rechtsche, dat zij „het oor laten hangen naar de orthodoxie“ en men spreekt in dat kamp zelfs van „een zorgelijke vervloeiing van grenzen“ en „een onverantwoordelijke afwijking naar traditionele opvattingen, kerkelijke belijdenis-bindingen en menschevormige Godsvoorstellungen, waarbij beginselen in het gedrang geraten en problemen uit het oog worden verloren“⁵⁾. En de rechtsche theologen verwijten aan de linksche, dat zij overhellen naar „onvruchtbaar rationalisme, geen oog hebben voor de diepe waarheden van het christelijk geloof, dat de christelijke geloofswaarheid en de christelijke Godsgedachte op geen enkele wijze tot haar recht“ komt enz.

Waar loopt het nu feitelijk over in deze controverse? In de eerste plaats heeft men een verschillende opvatting over openbaring. In den grond is er in het linksche kamp geen plaats voor openbaring, en zoo nog het woord genoemd wordt, dan is eigenlijk openbaring niet meer dan „diepere bewustwording“. Daar hangt mee samen, dat in den grond genomen er in het linksche kamp geen onderscheiding is tusschen godsdienst en wetenschap. Natuurlijk poogt men — pogen althans sommigen — het onderscheid te handhaven, maar principieel gezien, is daar theologie en filosofie één en gelooft men aan de rede genoeg te hebben om alle waarheden, ook de waarheden omtrent God, te vinden. Hier tegenover handhaven de rechtschen, dat openbaring noodzakelijk is. Het kan niet mogelijk zijn, zoo redeneeren zij, dat men met de rede alleen (of met ervaring) goddelijke waarheden zal vinden. De rechtsche moderne theologie wil daarom weer een openbarings-theologie zijn, leven bij hetgeen van buiten af tot ons komt, bij mededeelingen van den Andere. Daarom verwerpt de rechtsche moderne theologie ook de identiteit van theologie en filosofie en wordt een man als Prof. Heering niet moede het zelfstandig karakter der godsdienstige kennis te handhaven. Niet, dat hij daarmee zeggen wil, dat er tweeërlei waarheid is, maar wel handhaaft hij daarmee, dat de godsdienstige kennis een bijzondere waarheid stelt, een waarheid, die alleen op het geloof is gebaseerd.

In de tweede plaats wil het Rechts-modernisme weer theïstisch zijn, weer gelooven in een persoonlijk God. „God vergeeft en verlost. Hij is genadig en rechtvaardig. Hij wil en handelt. Uiteraard weet de geloovige — zoo Heering in zijn „Geloof en Openbaring“ — dat alle spreken over God

5) Manifest van de „Linker-Werkgroep van Moderne Theologen“, 1934.

1) Aangehaald door Dr Würth. 10e jaargang van „De Reformatie“, No. 32.

2) Eveneens in bovengenoemd artikel aangehaald.